

царкоўнаславянскай мовы. У пазнейшых спісах яго твораў трапляюцца беларусізмы. Яго творчасць – найвышэйшае дасягненне старажытнай усходнеславянскай літаратуры ў жанры аратарскай прозы.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1. Беларуская мова. Энцыклапедыя. – Мінск, 1994. – 658 с.
2. Арлоў, У.А. Таямніцы Полацкай гісторыі. / У.А. Арлоў. – Мінск, 1994. – 462 с.

УДК 81'38

СЛАВУТЫЯ ЛЮДЗІ КОПЫЛЬШЧЫНЫ: КУЗЬМА ЧОРНЫ

Студэнт – Хартановіч Н.М., 43тс, 2 курс, ФТС

Навуковы

кіраўнік – Фокіна І.С., ст.выкладчык

*УА "Беларускі дзяржаўны аграрны тэхнічны ўніверсітэт",
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь*

Кузьма Чорны (Мікалай Раманоўскі) нарадзіўся 24 чэрвеня 1900 года ў засценку Боркі на Случчыне. Яго бацькі былі вымушаны пераехаць у вёску Цімкавічы, бо дзеці падраслі, а ў Борках не было школы.

Мікалай Раманоўскі атрымліваў адукацыю ў Цімкавіцкім народным вучылішчы, Нясвіжскай настаўніцкай семінарыі (навучанне там было бясплатнае а тым, хто добра вучыўся, плацілі стыпендыю).

Два гады вучыўся на педагагічным факультэце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта ў Мінску, але не скончыў яго. Маладому чалавеку даводзілася сумяшчаць вучобу з працай. Праз складанае матэрыяльнае становішча Мікалай Раманоўскі часам нават галадаў.

У Мікалая Раманоўскага было шмат псеўданімаў (Максім Алешнік, М. Біруля, Ігнат Булава з-пад Турава, Вясёлы, М. Сідарэўскі, Сусед-вясёлы і інш.), але ў выніку прыжыўся псеўданім, узяты ў гонар дзеда па матчынай лініі. Міхал Парыбак, таленавіты майстар-сурвэтнік, меў мянушку Чорны.

Пісьменнік-пачатковец Кузьма Чорны ўваходзіў у літаратурнае аб'яднанне «Маладняк», а калі яно перастала адпавядаць эстэтычным патрэбам творцы, стаў адным з заснавальнікаў і кіраўнікоў згуртавання «Узвышша», што сведчыць пра яго творчыя пошукі і няўрымсліваць.

Многія раннія творы Кузьмы Чорнага былі мадэрнісцкімі, імпрэсіянісцкімі, заснаванымі на псіхалагізме і, на першы погляд, з невыразным, размытым сюжэтам. У большасці з іх галоўная ўстаноўка – на ўнутраныя змены персанажаў, бо асноўная задача аўтара –

паказаць перамены, што адбываюцца ў душы герояў, а не знешнія падзеі. Але такая актуальная для пачатку ХХ стагоддзя проза не была запатрабавана ва ўмовах панавання сацыялістычнага рэалізму і моцна крытыкавалася.

У 1920-я гады выйшлі зборнікі Кузьмы Чорнага: «Апавяданні», «Срэбра жыцця» (1925), «Па дарозе», «Пачуцці», «Хвоі гавораць» (1926). У саміх назвах выяўлена пэўная лірычнасць.

З цягам часу пісьменнік перайшоў да традыцыйных рэалістычных твораў, што паспрыяла больш высокім ацэнкам яго тэкстаў з боку сучаснікаў. Празайк яшчэ да 1930 года марыў стварыць цыкл раманаў, у якім будзе машабна адлюстравана ўся беларуская гісторыя на розных яе этапах. Але пад уплывам часу атрымалася так, што творы 1930-х гадоў (напрыклад, раманы «Бацькаўшчына», «Грэчяе пакаленне», апавесць «Люба Лук'янская») вызначаюцца знарочыстай займальнасцю ў паказе супярэчлівых момантаў гісторыі, спрашчэннем сюжэтных момантаў на карысць ідэйных устаноў. Разам з тым і ў гэтых творах выяўляецца традыцыйны для Кузьмы Чорнага псіхалагізм.

Кузьма Чорны перажыў Першую сусветную вайну, Лютаўскую і Кастрычніцкую рэвалюцыі, часы рэпрэсій. У 1932–1937 гадах Чорны быў галоўным літкансультантам кабінета маладога аўтара пры Саюзе пісьменнікаў БССР і дапамог стаць пісьменнікамі многім класікам (напрыклад, Івану Мележу). Усе адзначалі яго далікатнасць і ўважлівасць на гэтай пасадзе, а Ян Скрыган успамінаў: «Чорны слухаў так, што ты забываўся на сябе, на яго, на ўсё, што вакол цябе робіцца, а жыў толькі адчуваннем патрэбы падзяліцца з ім». У 1938 годзе творцу арыштавалі, абвінаваціўшы ў «польскім шпіянажы». Зняволенне моцна падарвала яго здароўе.

Таму Кузьма Чорны не быў на фронце, калі ішла Вялікая Айчынная вайна. Гэта акалічнасць аддаляла яго ад дэтальнай рэальнасці вайны, вымагала ад пісьменніка большай ступені мастацкай умоўнасці ў творах. Разам з тым гэта дазволіла выйсці за межы нейкіх канкрэтных падзей і сапраўды максімальна абагульнена выявіць народную трагедыю. Можна сказаць, што гэта заканамерна прывяло творцу да філасофска-мастацкага асэнсавання складаных гістарычных падзей, выхаду на новы пісьменніцкі ўзровень. У ваенны час мастак слова стварыў такія раманы, як «Вялікі дзень», «Пошукі будучыні», «Млечны Шлях».

Да канца сваіх дзён хворы Кузьма Чорны пісаў творы. Апошні запіс у яго «Дзённіку»: «Божа, напішы за мяне мае раманы, хіба так маліцца, ці што?..» Памёр пісьменнік заўчасна ў 1944 годзе.

Кузьма Чорны стаў прызнаным класікам нашай літаратуры. Яго вобраз натхняў мастакоў. Скульптуру пісьменніка стварыў яго сябар – Заір Азгур. Партрэты Кузьмы Чорнага пісалі Іван Ахрэмчык, Янка Раманоўскі. Пакінулі цёплыя ўспаміны пра творцу яго сябры і калегі:

Максім Лужанін, Іван Мележ, Піліп Пестрак, Мікола Хведаровіч, Іван Грамовіч. Міхась Тычына прысвяціў жыццю і творчасці пісьменніка аповесць «Вяртанне».

Уклад у развіццё літаратуры

1. Кузьма Чорны ствараў стылістычна багатыя мастацкія тэксты. Яго проза, натхнёная праграмай «Узвышша», вылучалася з кантэксту савецкай літаратурнай традыцыі. У зборніку ранніх апавяданняў творцы пад назвай «Пачуцці» выявіўся імпрэсіянізм. Для Кузьмы Чорнага галоўны быў не сюжэт, а перадача настрою, пачуццяў, уражанняў.

2. У часы агульнага панавання сацыялістычнага рэалізму філасофская прырода таленту дазволіла пісьменніку выйсці за межы сацыяльнага запыту і стварыць па-сапраўднаму глыбокія мастацкія тэксты з аналітычным псіхалагізмам.

3. Кузьма Чорны ў сваёй творчасці акрэсліў новыя шляхі развіцця беларускай літаратуры: стаў стваральнікам сацыяльна-псіхалагічнай і інтэлектуальна-філасофскай прозы. У яго атрымалася паволаму адкрыць свету беларуса і беларускае жыццё.

4. Пісьменнік распрацоўваў буйны жанр, які толькі пачынаў сталець і замацоўвацца ў нашай літаратуры, – псіхалагічна-філасофскі раман.

УДК 81'38

ЖЫЦЦЁ І ТВОРЧАСЦЬ НІЛА ГІЛЕВІЧА

Студэнт – Каляда А.Г., 9 от, 2 курс, ІТФ

Навуковы

кіраўнік – Фокіна І.С., ст. выкладчык

УА “Беларускі дзяржаўны аграрна тэхнічны ўніверсітэт”,

г. Мінск, Рэспубліка Беларусь

Анатацыя. У артыкуле разглядаецца жыццё і творчасць Ніла Гілевіча.

Ключавыя словы: беларуская літаратура, апостал нацыі, малая радзіма, твор.

Ніл Сымонавіч Гілевіч нарадзіўся 30 верасня 1931 года ў вёсцы Слабада Лагойскага раёна Мінскай вобласці. «Мая малая радзіма, – сцвярджаў пісьменнік, – гэта заходне-паўночны куток Лагойшчыны, самы, бадай, прыгожы на тэрыторыі ўсяго раёна. Самы «гарысты», з рэзкімі перападамі паверхні, парэзанай равамі і лагчынамі, атулены лясамі і пералескамі. У краязнаўчай кніжачцы “Лагойскі раён”, выдадзенай у 1928 годзе, напісана, што гэта “наша беларуская Швейцарыя”». Яго бацька, Сымон Пятровіч Гілевіч, з’яўляўся старшынёй сельсавету, маці,